

Milena Oleszak

Uniwersytet Zielonogórski

ORCID: 0000-0002-1637-8062

Małżeństwo, życie w pojedynkę oraz związki nieformalne w społeczeństwie zsekularyzowanym na przykładzie województwa lubuskiego w kontekście badań własnych

Podstawowym celem artykułu jest analiza zależności między formą związku partnerskiego/małżeńskiego a religijnością wśród młodych dorosłych. Badania własne pokazują, że wśród dorosłych osób dla tej kategorii wiekowej w związku małżeńskim występuje większe prawdopodobieństwo uczestnictwa w życiu religijnym. Osoby żyjące w pojedynkę oraz w kohabitacji cechuje niższe niż w przypadku małżeństw prawdopodobieństwo uczestnictwa w praktykach religijnych. Temat został podjęty w związku z odnotowaniem w statystykach zmniejszającej się religijności ludzi młodych. Osoby w tej kategorii wiekowej częściej wybierają religijność pozainstytucjonalną. W warunkach postępujących procesów sekularyzacji następuje uwolnienie młodych jednostek spod tradycyjnych nakazów moralnych i religijnych, a życie małżeńskie/partnerskie staje się kwestią wyboru.

Słowa kluczowe: socjologia małżeństwa i rodziny, kohabitacja, małżeństwo, przemiany rodziny, religijność, sekularyzacja

Marriage, leading single life and non-formal relationships in the secular society. An example of lubuskie voivodeship in the context of own research

The basic aim of this article is an analysis of existing linkage between the relation form of partnership/marriage and piety among young adults. The research which has been done show undoubtedly that there is more probability of reverence for or devotion to God or deep respect for religion in the midst of married adults in that age subgroup. The probability of participating in religious practice is higher among people who lead a single life or just are cohabitants. Young adults have been broken free and now they are fleeing from religious imperatives and that can be clearly visible in the current process of growing secularisation. Marriage life has been treated by human beings much more as a matter of choice.

Keywords: marriage and family sociology, cohabitation, marriage, family change, piety, secularisation

Wprowadzenie

W obecnej rzeczywistości społecznej, pod koniec drugiej dekady XXI wieku zmiany społeczno-kulturowe, ekonomiczne, religijne czy gospodarcze generują przemiany w sferze życia małżeńsko-rodzinnego. Jednym z przykładów tych przeobrażeń jest sekularyzacja. Według Wojciecha Świątkiewicza sekularyzacja na poziomie indywidualnym dotyczy jednostek, „u których tradycyjny model religijności uległ korozji pod wpływem selektywności dogmatów wiary, zaniedbywania obowiązkowych praktyk, uczynienia życiowym drogowskazem moralności o charakterze sytuacyjnym” (2010, s. 88). Teresa Zbyrad nazywa ten proces „zachłyśnięciem się wolnością” (2020, s. 147). Tezę o selektywności religii potwierdza teoria sekularyzacji Petera L. Bergera. W swojej koncepcji Berger podkreśla, że religia i religijność tracą na znaczeniu dla poszczególnych obszarów życia społecznego, w tym również życia małżeńskiego i rodzinnego. Postawy religijne mają charakter zindywidualizowany, selektywny i relatywny. Wynikają one z faktu, że współcześnie jednostki nie tylko odrzucają zasady moralne, ale również nie identyfikują się ze środowiskiem Kościoła. Szczególnie dotyczy to osób młodych, które w zależności od zinternalizowanych wzorców wyniesionych z domu rodzinnego kształtują swoje postawy względem religijności. Wśród młodego pokolenia można wyróżnić trzy postawy: nonkonformizm religijny, który przejawia się poprzez radykalne odejście od Kościoła i porzucenie myślenia religijnego, konformizm religijny, w którym osoby młode nie odrzucają zinstytucjonalizowanego Kościoła, ale zasady moralne są przez nich modyfikowane, oraz hiperreligijność, która dotyczy jednostek silnie autoidentyfikujących się ze środowiskiem kościelnym i utożsamiających się z zasadami religijnymi (Guzik i Marzęcki, 2018, s. 128). W zależności od przyjętych postaw dotyczących religijności kształtują się zachowania w obszarze życia małżeńskiego i rodzinnego. O ile w społecznościach tradycyjnych kontrola społeczna ze strony rodziny pochodzenia, społeczności lokalnej oraz religii regulowała decyzje dotyczące małżeństwa, intymności oraz posiadania dzieci, o tyle współcześnie rygory moralne, religijne i społeczne uległy erozji. W społeczeństwie ponowoczesnym rośnie nie tylko przyzwolenie społeczne na życie bez ślubu, ale również następuje oddzielenie seksualności od sfery miłości (Doniec, 2011, s. 26). Efektem zmian modernizacyjnych jest detradycjonalizacja, deinstytucjonalizacja i desakralizacja życia małżeńsko-rodzinnego. Obecne związki koncentrują się przede wszystkim na re-

alizacji niezależności, autonomii i potrzeb jednostki. W tym kontekście rozwody czy stosunki przedmażeńskie nie są postrzegane w kategoriach naruszenia norm moralnych, wzrasta bowiem społeczna akceptacja dla tych zachowań. W ponowoczesności młodzi ludzie niejako zmuszeni są do dokonywania indywidualnych wyborów na „rynku wartości” (Adamski, 2013, s. 38).

Artykuł ma na celu próbę odpowiedzi na pytanie: Jaka jest zależność pomiędzy formą związku małżeńskiego/partnerskiego a uczestnictwem w życiu religijnym? W ramach podjętej problematyki zostały wyodrębnione szczegółowe problemy badawcze, w których zostały zawarte podstawowe wskaźniki religijności:

Jaka jest zależność pomiędzy formą związku partnerskiego/małżeńskiego a (1) stosunkiem do religii, (2) częstotliwością uczestnictwa w mszach, nabożeństwach i praktykach religijnych, (3) częstotliwością modlenia się, (4) subiektywną oceną własnej religijności, (5) ogólnym wskaźnikiem postępowania zgodnego z zasadami z religią?

Dane dotyczące zależności pomiędzy formami związków a religijnością będą analizowane z kontekście teorii sekularyzacji i koncepcji ponowoczesności. Wyniki badań realizowanych w ramach przygotowywanej rozprawy doktorskiej nt. *Małżeństwo, życie w pojedynkę, związki partnerskie – współczesne modele budowania więzi i czynniki je różnicujące* stanowiąc będą bazę empiryczną i pozwolą odpowiedzieć na tak postawione pytania. Przyjęto założenie, że wśród małżeństw częściej będzie występował styl życia najbardziej odpowiadający ideologii Kościoła. Zgodnie z teorią sekularyzacji pojawienie się nowoczesności przyczynia się do słabnięcia religijności. Jednym z przykładów następstwa sekularyzacji jest proces desakralizacji i detradycjonalizacji życia małżeńskiego i rodzinnego.

Prezentowane w artykule dane pochodzą z badań realizowanych metodą wywiadów standaryzowanych w latach 2018–2019 wśród młodych dorosłych mieszkających w województwie lubuskim. W badaniu wzięło udział 246 młodych dorosłych w wieku od 25 do 34 lat. W doborze respondentów do badania zastosowano dobór kwotowy. Badana populacja została podzielona ze względu na wiek i miejsce zamieszkania, które obejmowało podział na miasto i wieś. Przy obliczaniu wielkości próby przyjęto, że procentowy udział młodych małżonków i osób żyjących w pojedynkę wynosi 80%. Kohabitanci stanowią niewielki odsetek młodych dorosłych w województwie lubuskim. Bardziej szczegółowe dane dotyczące doboru próby zawiera tabela 1.

Tabela 1.
Dane dotyczące doboru próby do badań

MIASTO				WIEŚ			
Kobieta		Mężczyzna		Kobieta		Mężczyzna	
25–29 lat	30–34 lat	25–29 lat	30–34 lat	25–29 lat	30–34 lat	25–29 lat	30–34 lat
34 osoby	44 osoby	35 osób	44 osoby	21 osób	22 osoby	22 osoby	24 osoby

Źródło: opracowanie własne.

Anthony Giddens definiuje religię jako kulturowy zespół praktyk i wierzeń, wartości i norm, które w formie rytuałów kształtuje zbiorową tożsamość. Współcześnie religia traci na znaczeniu, ale deinstytucjonalizacja religii nie oznacza jej zaniku (Marianiński, 2013, s. 36–37). Jednym z nich jest pytanie o stosunek do religii. Spośród młodych kobiet i mężczyzn ponad połowa z nich deklaruje, że są osobami wierzącymi. Tylko 19% kobiet i 23,1% mężczyzn to jednostki niezdecydowane. Najmniej liczną kategorię stanowią osoby niewierzące.

Tabela 2.
Podstawowe wskaźniki religijności wśród młodych kobiet i mężczyzn

Stosunek do religii				
		Kobieta	Mężczyzna	Ogółem
Wierzący	<i>N</i>	79	72	151
	%	65,3%	59,5%	62,4%
Niewierzący	<i>N</i>	19	21	40
	%	15,7%	17,4%	16,5%
Niezdeterminowany	<i>N</i>	23	28	51
	%	19,0%	23,1%	21,1%
Częstotliwość uczestnictwa w mszach, nabożeństwach i praktykach religijnych				
Często	<i>N</i>	37	24	61
	%	46,8%	33,3%	40,4%
Rzadko	<i>N</i>	31	35	66
	%	39,2%	48,6%	43,7%
Prawie w ogóle	<i>N</i>	11	13	24
	%	13,9%	18,1%	15,9%
Częstotliwość modlenia się				
Często	<i>N</i>	48	35	83
	%	60,8%	49,3%	55,3%
Rzadko	<i>N</i>	20	20	40
	%	25,3%	28,2%	26,7%
Prawie w ogóle	<i>N</i>	11	16	27
	%	13,9%	22,5%	18,0%

Subiektywna ocena własnej religijności				
Niski poziom religijności	N	8	10	18
	%	10,1%	13,9%	11,9%
Średni poziom religijności	N	50	44	94
	%	63,3%	61,1%	62,3%
Wysoki poziom religijności	N	21	18	39
	%	26,6%	25,0%	25,8%
Sumaryczny indeks postępowania zgodnego z zasadami religii				
Niskie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	N	18	20	38
	%	26,1%	29,9%	27,9%
Średnie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	N	40	32	72
	%	58,0%	47,8%	52,9%
Wysokie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	N	11	15	26
	%	15,9%	22,4%	19,1%

Źródło: opracowanie własne.

Prezentowane wyniki badań świadczą o zróżnicowaniu postaw religijnych i ich polaryzacji. Dominujące autodeklaracje dotyczące wiary wskazują, że religia odgrywa rolę w życiu młodych dorosłych, jednakże posiada ona charakter zindywidualizowany. W społeczeństwach tradycyjnych Kościoł w sposób normatywny wyznaczał ramy ludzkiej egzystencji. W obecnej rzeczywistości społecznej religia traci na znaczeniu, co świadczy o postępującym procesie sekularyzacji, który Janusz Mariański nazywa „pełzającą sekularyzacją” (2015, s. 9). Postawy dotyczące religii są kształtowane nie tylko poprzez procesy socjalizacji, ale również przez indywidualne przekonania.

Kolejnym wskaźnikiem uczestnictwa w życiu religijnym jest częstotliwość udziału w praktykach religijnych oraz częstotliwość modlenia się. Kobiety częściej niż mężczyźni uczestniczą w życiu religijnym. Pomiedzy autodeklaracją dotyczącą stosunku do religii a częstotliwością praktyk religijnych zachodzą rozbieżności, bowiem pomimo faktu, że ponad 60% młodych dorosłych zalicza się do kategorii osób wierzących, to ponad połowa z nich praktykuje niesystematycznie lub w ogóle nie uczestniczy w mszach i nabożeństwach religijnych. Wzrasta liczba „wierzących, ale niepraktykujących”. Z jednej strony mamy do czynienia z indywidualizacją wiary, a z drugiej strony potwierdza się teza Aldony Guzik i Radosława Marzęckiego o tym, iż młode pokolenie jest pokoleniem rytualistów, które na drodze socjalizacji pierwotnej przejmuje wzorce dotyczące praktyk religijnych od rodziny pochodzenia (Guzik i Marzęcki, 2018, s. 126–127).

Badania własne pokazują, że młodzi dorośli zamieszkujący na terenie województwa lubuskiego nie różnią się w znaczący sposób od młodych osób mieszkających w całej Polsce. Badania spójności społecznej z 2018 roku realizowane przez

GUS pokazuje, że 36,19% osób w wieku 25–34 lata często uczestniczy w mszach, nabożeństwach i innych praktykach religijnych, 55,6% uczęszcza do Kościoła rzadko, podczas gdy 8,3% w ogóle nie bierze udziału w instytucjonalnym życiu Kościoła. Z kolei w województwie lubuskim najczęściej uczestniczy w mszach i nabożeństwach 40,4%, rzadko – 43,7%, nigdy – 15,9%. Badania w województwie lubuskim, jak i badania ogólnopolskie potwierdzają tezę, że młode pokolenie realizuje swoją religijność poza uczestnictwem w Kościele. Dużo większe znaczenie młodzi dorośli przypisują modlitwie niż instytucjonalnemu wymiarowi praktyk. Za obecne osłabienie znaczenia uczestnictwa w życiu religijnym wśród młodych ludzi odpowiadają również zmiany postaw i wartości. Na skutek pluralizacji wzorców i wartości tradycyjne autorytety i trwałe punkty odniesienia, takie jak np. system religijny tracą na znaczeniu. Autonomia, niezależność oraz sukces osobisty to wartości, do których dążą młodzi dorośli.

Dane zawarte w tabeli 2 pokazują, że wśród kobiet ponad 60% modli się często, co oznacza, że modlą się codziennie lub raz w tygodniu. Tylko jedna czwarta modli się zdecydowanie rzadziej (25,3%). Podobna tendencja dotyczy mężczyzn, przy czym mężczyźni rzadziej niż kobiety modlą się poza uczestnictwem w mszach i nabożeństwach religijnych. Prawie połowa mężczyzn modli się często (49,3%). Wyższe wskaźniki dotyczące częstotliwości modlenia się niż wskaźniki instytucjonalnej formy praktykowania religijności świadczą o wyższym znaczeniu indywidualnej religii. Obserwowana jest wyższa częstotliwość udziału kobiet w instytucjonalnej, jak i pozainstytucjonalnej formie udziału w życiu religijnym, co może wskazywać na silniejsze przywiązanie kobiet do tradycji i wzorców wyniesionych z domu rodzinnego. Dane prezentowane przez GUS dla Polski dotyczące częstości praktyk religijnych wśród osób w wieku 25–34 lat pokazują, że ponad połowa z nich modli się często (56,3%). Niespełna jedna trzecia osób młodych modli się rzadko (26,5%), a 17,1% z nich w ogóle nie uczestniczy w modlitwie. Podobna tendencja zachodzi w województwie lubuskim (zob. tabela 2).

Zbadano również, w jakim zakresie młodzi dorośli stosują się do zasad moralnych w sferze życia małżeńsko-rodzinnego. W ponowoczesności religijność przestaje być traktowana jako wyznacznik porządku moralnego i społecznego. Według Mariańskiego sekularyzacja związana jest z odkościelnieniem, co łączy się z odrzuceniem przez jednostkę norm wyznaczanych przez Kościół (Mariański, 2016a, s. 17). Wśród młodego pokolenia obserwowana jest niekonsekwencja w zakresie identyfikacji z normami moralnymi. Część norm religijnych jest akceptowana i realizowana, podczas gdy w innych obszarach aktywności religia odgrywa niewielkie znaczenie.

W społeczeństwach tradycyjnych religia jako zespół norm i wartości stanowiła „imperatyw społeczny”. Zarówno wartości religijne, jak i moralne wyznaczały ramy jednostkowej codzienności. W społeczeństwach ponowoczesnych na

skutek procesów modernizacji i pluralizacji następuje zanik trwałych systemów aksjonormatywnych (Marianiński, 2016b, s. 146–147). Religia staje się punktem odniesienia w ich własnym życiu, co zadeklarowało 60% młodych dorosłych. Kolejnym obszarem, w którym zasady religijne odgrywają znaczenie, jest socjalizacja dzieci. Najmniejsze znaczenie zasady religijne posiadają w kwestiach życia intymnego, co oznacza, że jest to sfera zindywidualizowana. Ponad połowa młodych dorosłych deklaruje, że nie postępują zgodnie z religią w kwestii planów prokreacyjnych (53,3%).

Na podstawie pytania o kierowanie się zasadami zgodnymi z religią w wybranych kwestiach został stworzony sumaryczny indeks postępowania zgodnego z religią w oparciu o średnią arytmetyczną. Potwierdza on założenie, że o ile w obszarze zindywidualizowanych decyzji w kwestii własnego życia, socjalizacji dzieci czy też w zakresie codziennych kontaktów i więzi pomiędzy partnerami religia odgrywa znaczenie, o tyle w bliskich relacjach pomiędzy partnerami/małżonkami, a zwłaszcza w obszarze praktyk seksualnych religia nie stanowi wykładni dla młodych dorosłych. Zasady postępowania zgodnego z nakazami Kościoła w sposób selektywny są aplikowane do życia młodych ludzi.

Ogólny wskaźnik postępowania zgodnego z religią pokazuje, że istnieją trzy grupy młodych dorosłych. Pierwszą z nich charakteryzuje postępowanie w małym stopniu zgodne z religią, co oznacza, że na poziomie indywidualnym, jak i na płaszczyźnie relacji z partnerem/partnerką, formy związku, planów prokreacyjnych czy kwestii socjalizacji dzieci zasady moralne wytyczone przez Kościół nie są aplikowane do ich życia. Pomiędzy normami religijnymi a wzorcami życia małżeńsko-rodzinnego zachodzi dysonans, a wszelkie decyzje są podyktowane w oparciu o własne przekonania i uznawane wartości. Kolejną kategorię stanowią młodzi ludzie, którzy wykazują średni stopień identyfikacji z normami religijnymi. To ponad połowa badanej populacji. Wśród nich znajdują się jednostki, które nie odrzucają zasad moralnych, ale traktują je w sposób selektywny. Młodzi dorośli, którzy wykazują średni poziom postępowania zgodnego z religią, wykazują postawy nonkonformizmu religijnego. Ich religijność przybiera postać autonomicznej, indywidualnej i niezależnej religii: „Przeciwstawiając się religiom zinstytucjonalizowanym i sformalizowanym, ograniczają się do zachowania własnej, autonomicznej «religii bez kodeksu»” (Borowik, Libiszowska-Żółtowska i Doktor, 2008, s. 148). Trzecia kategoria osób, do których zalicza się 19,1% młodych dorosłych, odznacza się wysokim stopniem postępowania zgodnego z zasadami moralnymi. Ich życie małżeńskie/partnerskie oraz rodzinne jest silnie utożsamiane z porządkiem moralnym wyznaczanym przez Kościół.

Analiza zależności pomiędzy formą związku a stosunkiem do religii

Podjętą problematykę rozpoczęto od analizy zależności pomiędzy formą związku małżeńskiego/partnerskiego a stosunkiem do religii. Spośród dostępnych możliwości życia uwzględniono życie w pojedynkę, związki nieformalne i kohabitację typu LAT oraz związki małżeńskie. Istotny staje się fakt, że alternatywne względem małżeństwa style życia są elastyczne i mogą występować na każdym etapie życia młodego pokolenia niezależnie od ich stanu cywilno-prawnego, dlatego do kategorii singli, jak i osób żyjących w związku nieformalnym zostali włączeni rozwiedzeni oraz wdowcy. W celu sprawdzenia zależności pomiędzy stosunkiem do religii a realizowanym przez młodych dorosłych stylem życia posłużono się współczynnikiem korelacji Pearsona.

Tabela 3.

Forma związku a stosunek do religii

		Wierzący	Niewierzący	Niezdecydowany	Ogółem
Osoby żyjące w pojedynkę (single, rozwiedzeni, wdowcy)	N	26	17	17	60
	%	43,3%	28,3%	28,3%	100%
Osoby żyjące w związku nieformalnym (LAT, rozwiedzeni, wdowcy)	N	49	16	19	84
	%	58,3%	19,0%	22,6%	100%
Osoby żyjące w związku małżeńskim	N	76	7	15	98
	%	77,6%	7,1%	15,3%	100%
Ogółem	N	151	40	51	242
	%	62,4%	16,5%	21,1%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Wyniki badań własnych pokazały, że istnieje statystyczna zależność pomiędzy analizowanymi zmiennymi (r Pearsona = -0,232, p = 0,001). Siła związku pomiędzy formą związku a deklaracją wiary jest niska, jednakże zaobserwowana została pewna tendencja. Najczęściej małżonkowie zaliczają się do osób wierzących (77,6%). Współczesne małżeństwo pomimo zmian, jakie również w nim się dokonało (przejście od małżeństwa instytucjonalnego w kierunku małżeństwa indywidualistycznego – zob. Kwak, 2014, s. 298), najbardziej odpowiada wartościom religijnym. Dla młodych osób, które żyją w związku nieformalnym czy też jako single, religia nie ma znaczenia, a ich wybory dotyczące bycia razem są podejmowane w sposób autonomiczny, niezależny i zindywidualizowany. W tym

aspekcie można mówić o zmianach dokonujących się na płaszczyźnie znaczenia religijności w życiu małżeńsko-rodzinnym. O ile w społeczeństwach tradycyjnych Kościół stanowił wykładnię dla decyzji małżeńskich i pełnił funkcję legitymizującą, a wszelkie stosunki przedmałżeńskie i pozamałżeńskie wykraczały poza obowiązujące normy moralne, o tyle w ponowoczesności kohabitacja czy życie w pojedynkę w mniejszym stopniu są identyfikowane z religią. Z perspektywy teorii sekularyzacji Bergera religia staje się możliwością wyboru, a w obliczu powstawania coraz to nowych form pozainstytucjonalnej religijności mamy do czynienia z jej pluralizacją. Berger podkreśla też, że religia została przesunięta ze sfery publicznej do sfery prywatnej, stając się jedną z preferencji (Mariański, 2009, s. 42). Autodeklaracja wiary nie musi oznaczać, że przedstawiciele młodego pokolenia cechuje wysokie prawdopodobieństwo uczestnictwa w życiu Kościoła i wyznawania zasad religijnych, stąd decyzja o małżeństwie mogła być podyktowana innymi wartościami.

Zależność pomiędzy formami związku a częstotliwością uczestnictwa w praktykach religijnych i modlenia się

Jednym ze wskaźników instytucjonalnej religijności jest częstotliwość udziału w praktykach religijnych. Badaniu została poddana kwestia, czy pomiędzy formą związku a częstotliwością uczestnictwa w praktykach religijnych zachodzi związek. W przypadku tych danych również pojawiła się niska zależność statystyczna (r Pearsona = -0,295, p = 0,001). Pytanie dotyczące uczestnictwa w praktykach religijnych zostało zrekodowane do trzech głównych odpowiedzi.

Tabela 4.

Forma związku a częstotliwość uczestnictwa w mszach, nabożeństwach i praktykach religijnych

		Często	Rzadko	Prawie w ogóle	Ogółem
Osoby żyjące w pojedynkę (single, rozwiedzeni, wdowcy)	N	6	13	7	26
	%	23,1%	50%	26,9%	100%
Osoby żyjące w związku nieformalnym (LAT, rozwiedzeni, wdowcy)	N	13	26	10	49
	%	26,5%	50,3%	20,4%	100%
Osoby żyjące w związku małżeńskim	N	42	27	7	76
	%	55,3%	35,5%	9,2%	100%
Ogółem	N	61	66	24	151
	%	40,4%	43,7%	15,9%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Odwołując się do powyższych danych, można wskazać, że wśród najczęściej praktykujących znajdują się małżonkowie. Prawie 55,3% młodych małżeństw uczestniczy w mszach często. Jeśli młodzi dorośli żyją w związku nieformalnym lub żyją w pojedynkę, to jest większe prawdopodobieństwo, że w mszach uczestniczą rzadko. Może to wynikać z faktu, że wśród kohabitantów i osób żyjących w pojedynkę niezależnie od tego, czy są to osoby rozwiedzione, owdowiałe czy niezamężne istnieje świadomość, że ich forma bycia razem jest sprzeczna z ideologią katolicką. Biorąc pod uwagę, że dane dotyczą osób wierzących, można założyć, że zarówno kohabitanci, jak i single częściej będą wybierać pozainstytucjonalne formy religijności. Zgodnie z koncepcją sekularyzacji ich religijność częściej ma charakter prywatny i indywidualizowany. Nie oznacza to całkowitego odrzucenia religii i zmierzania w kierunku postaw nonkonformizmu religijnego, ale jest to kwestią osobistych wyborów. Ich uczestnictwo w praktykach religijnych sprowadza się do udziału w uroczystościach związanych z obchodzeniem świąt oraz uczestnictwem w wydarzeniach rodzinnych (np. chrzest).

Pomiędzy formami związków a częstotliwością modlenia się także zachodzi niska zależność statystyczna (r Pearsona = -0,215, p = 0,008). Wyniki badań potwierdzają, że kohabitanci i single częściej wybierają indywidualną modlitwę niż uczestnictwo w instytucjonalnych praktykach Kościoła. Teresa Zbyrad wskazuje, że w warunkach ponowoczesności przynależność religijna uległa przekształceniu. W społecznościach tradycyjnych była ona związana z kontrolą i dyscypliną. Z kolei współcześnie przynależność ta staje się bardziej elastyczna i podlega indywidualnym wyborom (Zbyrad, 2020, s. 155).

Tabela 5.

Forma związku a częstotliwość modlenia się

		Często	Rzadko	Prawie w ogóle	Ogółem
Osoby żyjące w pojedynkę (single, rozwiedzeni, wdowcy)	<i>N</i>	12	7	7	26
	%	46,2%	26,9%	26,9%	100%
Osoby żyjące w związku nieformalnym (LAT, rozwiedzeni, wdowcy)	<i>N</i>	22	14	13	49
	%	44,9%	28,6%	26,5%	100%
Osoby żyjące w związku małżeńskim	<i>N</i>	49	19	7	75
	%	65,3%	25,3%	9,3%	100%
Ogółem	<i>N</i>	83	40	27	150
	%	55,3%	26,7%	18,0%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Jak wskazuje Mariański, w społeczeństwach ponowoczesnych jednostki coraz częściej realizują potrzeby duchowe poza sferą religii i sferą sacrum. Modlitwa posiada charakter pozainstytucjonalny. Z prezentowanych danych wynika, że najczęściej modlą się młodzi dorośli żyjący w małżeństwie (65,3%). Znacznie rzadsza częstotliwość modlenia się dotyczy kohabitantów i singli. Indywidualizacji i selektywności religii sprzyja pluralizm wartości, który prowadzi do liberalizacji życia małżeńsko-rodzinnego i zaniku stałych systemów aksjonormatywnych (Borowik, Libiszowska-Żółtkowska i Doktor, 2008, s. 100–101). Młodzi dorośli żyjący w związku małżeńskim zinternalizowali wzorce w sferze życia rodzinnego wyznaczane przez Kościół. Jednakże procesy sekularyzacji prowadzą do utraty religijnego wpływu na życie młodego pokolenia. Młodzi ludzie żyjący w związkach nieformalnych czy wybierający życie w pojedynkę dokonują selektywizacji i subiektywizacji religii, co jest konsekwencją niespójności w zakresie instytucjonalnych, jak i pozainstytucjonalnych praktyk religijnych.

Zależność pomiędzy formą związku a oceną własnej religijności oraz zasadami postępowania zgodnego z religią

Jednym z analizowanych aspektów jest subiektywna ocena religijności wyrażona na dziesięciopunktowej skali. Zbadano, jaka jest zależność pomiędzy formą związku partnerskiego/małżeńskiego a indywidualną oceną religijności. Analiza wykazała, że istnieje statystyczna zależność pomiędzy wskazywanymi zmiennymi. Współczynnik korelacji r Pearsona wynosi $-0,213$, a istotność statystyczna $0,013$.

Tabela 6.

Formy związków, w jakich żyją młodzi dorośli, a subiektywna ocena religijności

		Niski poziom religijności	Średni poziom religijności	Wysoki poziom religijności	Ogółem
Osoby żyjące w pojedynkę (single, rozwiedzeni, wdowcy)	<i>N</i>	7	14	5	26
	%	26,9%	53,8%	19,2%	100%
Osoby żyjące w związku nieformalnym (LAT, rozwiedzeni, wdowcy)	<i>N</i>	6	35	8	49
	%	12,2%	71,4%	16,3%	100%
Osoby żyjące w związku małżeńskim	<i>N</i>	5	45	26	76
	%	6,6%	59,2%	34,2%	100%
Ogółem	<i>N</i>	18	94	39	151
	%	11,9%	62,3%	25,8%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Niski poziom religijności w największym stopniu dotyczy młodych singli (26,9%). Odrzucanie tradycyjnych punktów odniesienia i wykraczanie poza tradycyjne normy, w których religia odgrywała istotną rolę, wpisuje się w koncepcję osobowości ponowoczesnej. Dorota Majka-Rostek do komponentów osobowości ponowoczesnej zalicza przede wszystkim podejmowanie ryzyka i postawy nonkonformistyczne. Życie w alternatywnych formach życia i odrzucanie systemu normatywnego wyznaczanego przez Kościół jest cechą, która charakteryzuje osoby żyjące w związku nieformalnym oraz młode osoby żyjące w pojedynkę: „Ustanawiają one wzorzec człowieka racjonalnego, *homo transgressivus*, zdolnego do przekraczania samego siebie, przełamywania konwencji i standardów, propagującego nowe formy działania, nowe wzorce zachowań itd.” (Majka-Rostek, 2008, s. 16). Wysokim stopniem religijności charakteryzują się małżonkowie (66,7%). Obecne małżeństwa w sposób najbardziej zbliżony odpowiadają katolickiemu modelowi rodziny. Dalsza część analizy pokazuje jednak, że przy ustaleniach dotyczących zawarcia związku małżeńskiego dużo większe znaczenie miały indywidualne decyzje niż przekonania religijne, co potwierdza tezę, że indywidualne wartości i autonomiczne decyzje posiadają znacznie większe znaczenie niż wartości religijne.

Tabela 7.

Forma związku a poziom postępowania zgodnego z religią

		Wysokie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	Średnie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	Niskie prawdopodobieństwo postępowania zgodnego z religią	Ogółem
Osoby żyjące w pojedynkę (single, rozwiedzeni, wdowcy)	N	6	8	7	21
	%	28,6%	38,1%	33,3%	100%
Osoby żyjące w związku nieformalnym (LAT, rozwiedzeni, wdowcy)	N	5	28	10	43
	%	11,6%	65,1%	23,3%	100%
Osoby żyjące w związku małżeńskim	N	27	36	9	72
	%	37,5%	50%	12,5%	100%
Ogółem	N	38	72	26	136
	%	27,9%	52,9%	19,1%	100%

Źródło: opracowanie własne.

Analizie podano również kwestię dotyczącą zależności formy związku z zasadami moralnymi. Współczynnik korelacji Pearsona wskazuje na występowanie niskiej zależności pomiędzy analizowanymi zmiennymi (r Pearsona = -0,213, $p = 0,013$). Dane pokazują, że w największym stopniu zasadami religijnymi kierują się w swoim życiu małżonkowie. Prawie jedna trzecia młodych małżeństw aplikuje zasady moralne do swojego życia w zakresie socjalizacji dzieci, planów prokreacyjnych czy też formy związku. Funkcjonowanie w małżeństwie nie jest równoznaczne z przestrzeganiem zasad moralnych. Jak podkreślają Anna Mitrenga i Małgorzata Biedroń, współczesne związki opierają się na „umownych zobowiązaniach, w których partnerzy sami określają, w jaki sposób będzie przebiegać ich wspólne życie. Na drodze wzajemnych interakcji będących formą wymiany ustalają, jakie zasady będą obowiązywać partnerów” (2013, s. 54). To, czy wybiorą zasady moralne zgodne z wartościami Kościoła, jest ich wyborem.

Postępowanie w średnim stopniu z zasadami zgodnymi z religią najczęściej cechuje kohabitantów, co oznacza, że zasady moralne posiadają dla nich selektywny i elastyczny wymiar. O ile w kwestiach własnego życia czy socjalizacji dzieci są oni skłonni postępować tak, jak nakazuje religia, o tyle w kwestii formy związku, życia intymnego czy planów prokreacyjnych religia nie ma żadnego znaczenia. Najbardziej zindywidualizowaną i pozbawioną wpływów religijnych kategorię stanowią single, charakteryzuje ich bowiem postępowanie w małym stopniu zgodne z zasadami religijnymi. Osoby żyjące w pojedynkę cechują postawy nonkonformistyczne przejawiające się zakwestionowaniem obowiązujących reguł i postępowaniem zgodnym z własnym systemem aksjonormatywnym.

Wnioski końcowe

Analiza zależności pomiędzy formą związku a religijnością potwierdziła przypuszczenie, że małżeństwa cechuje większe prawdopodobieństwo uczestnictwa w życiu religijnym. Nie oznacza to, że kohabitanci oraz single całkowicie odrzucają religię. Częściej wybierają pozainstytucjonalne formy religijności. Niemniej jednak procesy sekularyzacji i modernizacji wpłynęły na przemiany w sferze życia małżeńsko-rodzinnego. Do zjawisk, które świadczą o tychże przemianach, należą: nietrwałość małżeństw, pojawienie się alternatywnych form związków, rozwody oraz spadek znaczenia Kościoła jako wyznacznika dla życia małżeńsko-rodzinnego. Normy religijne w zakresie moralności małżeńskiej także tracą na znaczeniu. Berger wskazuje, że współcześnie mamy do czynienia z pluralizmem religijnym, co oznacza, że występuje wielość przekonań, wartości i stylów życia.

Uzyskane wyniki badań w zakresie zależności pomiędzy formami związków małżeńskich/partnerskich a uczestnictwem w życiu religijnym pozwoliły na od-

rzucenie stwierdzenia, iż młode pokolenie jest wskaźnikiem postępujących procesów sekularyzacji. Współcześnie mamy do czynienia z osłabieniem znaczenia religii i rozwarstwieniem postaw religijnych. Religia stała się dla młodych dorosłych kwestią indywidualną, a normy religijne są dla nich elastyczne, co w rezultacie prowadzi do tego, że nie wszystkie z nich są akceptowane i realizowane w sferze życia małżeńsko-rodzinnego. Sama autodeklaracja wiary nie jest równoznaczna z uczestnictwem w życiu Kościoła i realizowaniem norm moralnych w praktyce życia codziennego. Młodzi ludzie w sposób autonomiczny i zindywidualizowany wybierają styl życia i wartości, którymi będą kierować się w życiu małżeńskim i rodzinnym.

Bibliografia

- Adamski F. (2013). *Człowiek – istota religijna i rodzinna*. Kraków: Wydawnictwo Petrus.
- Borowik I., Libiszowska-Żółtkowska M. i Doktor J. (red.) (2008). *Oblicza religii i religijności*. Kraków: Wydawnictwo Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Doniec R. (2011). Rodzina w poszukiwaniu intymności: na przykładzie przemian modelu rodziny. *Pedagogika Społeczna*, 10(1), 19–31.
- GUS (2018). *Życie religijne w Polsce. Wyniki Badania spójności społecznej 2018*. Zaczerpnięte 2 listopada 2020. Strona internetowa <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/wyznania-religijne/zycie-religijne-w-polsce-wyniki-badania-spojnosci-spoecznej-2018,8,1.html>
- Guzik A. i Marzęcki R. (2018). Niemoralna religijność. Wzory religijności i moralności młodego pokolenia Polaków. *Roczniki Nauk Społecznych*, 10(46), 123–143.
- Kwak A. (2014). *Współczesne związki heteroseksualne (małżeństwa dobrowolnie bezdzietne, kohabitacje, LAT)*. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”.
- Majka-Rostek D. (2008). *Związki homoseksualne. Studium socjologiczne*. Warszawa: Difin.
- Mariański J. (2009). Sekularyzacja a nowe formy religijności. *Roczniki Nauk Społecznych*, 37(1), 33–68.
- Mariański J. (2013). *Sekularyzacja, desekularyzacja, nowa duchowość: studium socjologiczne*. Kraków: Wydawnictwo NOMOS.
- Mariański J. (2015). Religia i moralność w świadomości Polaków: zależność czy autonomia. *Konteksty Społeczne*, 3(1), 8–26.
- Mariański J. (2016a). *Megatrendy religijne w społeczeństwach ponowoczesnych. Studium socjologiczne*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.

- Mariański J. (2016b). Religia i religijność w zsekularyzowanych społeczeństwach. *Zeszyty Naukowe KUL*, 59(4), 3–26.
- Mitrega A. i Biedroń M. (2013). *Doświadczenie ponowoczesności w intymnych relacjach rodzinnych*. Wrocław: Wydawnictwo Oficyna Wydawnicza Atut – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Świątkiewicz W. (2010). *Między sekularyzacją a deprywatyzacją. Socjologiczne refleksje wokół polskiej religijności w kontekście europejskim*. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.
- Zbyrad T. (2020). *Małżeństwo i rodzina w procesie przemian sekularyzacyjnych*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Pedagogicznego.